

Іванова А. Б

УКРАЇНА У ТВОРЧОСТІ ЮЗЕФА ЛОБОДОВСЬКОГО

Анотація. У статті розповідається про польського письменника, поета, перекладача Юзефа Лободовського, а також висвітлюються його біографічні відомості, відображається зв'язок з Україною та з традиціями цього краю. Описано збірку «Золота грамота» з точки зору українського питання. Метою роботи є систематизація знань про життя та доробок видатного поляка, який, перебуваючи на Кубані, вивчив українську мову, зацікавився культурою та поезією.

Юзефа Лободовського називають продовжувачем «української школи» у польській літературі ХХ ст, оскільки у своїй творчості він звертається до краси української природи, української історії та, що не менш важливо, української історії. Цим питанням Ю. Лободовський присвячував статті та поезії, адже вважав за необхідне врегулювати українсько-польські відносини і саме через свою творчість намагався вплинути на пересічних поляків та українців.

Особливу увагу приділено збірці «Золота грамота» Юзефа Лободовського, оскільки вона є поетичним зверненням до сучасної людини, що вже частково впливає із самої назви збірки. Ця збірка має суттєве історичне підґрунтя та повертає до часів, коли поляки розпочали боротьбу за свободу від Російської імперії та відновлення Речі Посполитої. Окрім того, уся збірка багата на український національний колорит, широко розкриває національне питання та важливі питання польсько-українських взаємин.

Вагомим є внесок Юзефа Лободовського не тільки як поета та публіциста, а і як перекладача з української мови, що відкрив для пересічного поляка перлини української поезії. До найвідоміших перекладів Лободовського належать твори таких митців слова як Тарас Шевченко та Євген Маланик.

Отже, Юзеф Лободовський у своєму доробку як поет, публіцист, перекладач, якого захопила українська історія та культура, висвітлив важливі та актуальні питання і вивів українську культуру на світовий рівень.

Ключові слова: Україна, Польща, український мотив, Золота грамота.

Інформація про автора: Іванова Анна Борисівна, студентка, кафедра полоністики Інституту філології Київського національного університету імені Тараса Шевченка.

Електронна адреса: ann.i.0v@ukr.net

Ivanova A.

UKRAINIAN MOTIVES IN THE WORKS OF JOSEF LOBODOWSKI

Abstract. The article is devoted to the life and work of the Polish writer, poet, translator Josef Lobodowski. It represents his biographical information, his relationship with Ukraine and the traditions of this region. Moreover, the poetry collection “Złota hramota” from the point of view of the Ukrainian question becomes the object of the article. The aim of the work is to systematize available information concerning the life and the creative input of the outstanding Pole, who, while living in Kuban, learned the Ukrainian language and fell in love with the Ukrainian culture and poetry.

Josef Lobodowski is called the successor of the “Ukrainian school” in the Polish literature of the twentieth century, because within the scope of his works he appeals to the beauty of Ukrainian nature, Ukrainian history and, equally important, the Ukrainian question. Josef Lobodowski dedicated his articles and poetry to this issue, since he considered it necessary to regulate Ukrainian-Polish relations.

In this work, particular attention is paid to the poetic collection “Złota hramota” by Josef Lobodowski, since it may be regarded as a poetic appeal to a modern person, which is partly due to the title of the collection. This collection has a significant historical background and brings us back to the times when the Poles began their struggle for freedom from the Russian Empire and the restoration of the Polish-Lithuanian Commonwealth. In addition to this, the entire collection is rich in Ukrainian national motives and reveals the national issue and a no less important issue of Polish-Ukrainian relations.

However, one should evaluate the contribution of Josef Lobodowski also as a translator from the Ukrainian language who introduced the pearls of Ukrainian poetry such as Taras Shevchenko and Yevhen Malaniuk to ordinary Poles.

All things considered, Josef Lobodowski as a poet, publicist, translator and just a man who was captured by Ukrainian history and culture, highlights important and topical questions in his works, as well as contributes to the popularization of Ukrainian cultural achievements on the world stage.

Key words: Ukraine, Poland, Ukrainian motive, Złota hramota.

Information about author: Ivanova Anna, student, department of Polish studies, Institute of Philology, Taras Shevchenko National University of Kyiv.

E-mail: ann.i.0v@ukr.net

Ivanova A.

MOTYW UKRAIŃSKI W TWÓRCZOŚCI JÓZEFA ŁOBODOWSKIEGO

Streszczenie. Artykuł opowiada o polskim pisarzu, poecie, tłumaczu Józefie Łobodowskim. Wyświetlono informację o jego biografii, o jego związku z Ukrainą i tradycjami tego kraju. Opisano też zbiór wierszy «Złota hramota» pod względem pytania ukraińskiego.

Józef Łobodowski jest nazywany następcą «szkoły ukraińskiej» w literaturze polskiej XX wieku, ponieważ w swojej twórczości odwołuje się do pięknej ukraińskiej przyrody, ukraińskiej historii. Tym tematом J. Łobodowski poświęcił artykuły i poezje. Pisarz chciał koniecznie uregulować stosunki polsko-ukraińskie i poprzez swoją pracę próbował wpłynąć na Polaków i Ukraińców. W swoich utworach Łobodowski jako pierwszy ostro podniósł tę kwestię. Problematyka ukraińska zawsze była pytaniem ostrym i bolesnym dla Josefa Łobodowskiego. Ważne jest, że Józef Łobodowski uważał się za dalekiego potomka Grzegorza Łobody, znanego hetmana ukraińskiego.

W artykule szczególną uwagę zwrócono na zbiór «Złota hramota» Józefa Łobodowskiego, ponieważ jest to w pewnym stopniu poetycka inwokacja do współczesnego człowieka, co częściowo wynika z tytułu zbioru. «Złota hramota» ma rozległe podstawy historyczne i przywraca czasy, kiedy Polacy rozpoczęli walkę o niepodległość od imperium rosyjskiego. Ponadto zbiór wyświetla pytanie narodowe oraz ważną kwestię stosunków polsko-ukraińskich.

Należy jednak ocenić wkład Józefa Łobodowskiego nie tylko jako poety i publicysty, ale też jako tłumacza z języka ukraińskiego, który odkrył perłę ukraińskiej poezji dla Polaków. Czesław Miłosz nazwał Józefa Łobodowskiego najlepszym tłumaczem. Do najbardziej znanych tłumaczeń Łobodowskiego należą tłumaczenia takich twórców jak Taras Szewczenko i Jewhen Małaniuk, Swiatosław Gordyński.

Józef Łobodowski jako poeta, publicysta, tłumacz i człowiek, który zachwycał się ukraińską historia i kulturą, podkreślił ważne i aktualne kwestie, a także spróbował podnieść ukraińskie osiągnięcia kulturalne na arenę światową i pomógł obudzić świadomość narodową nie tylko Polaków, ale też Ukraińców.

Słowa kluczowe: Ukraina, Polska, motyw ukraiński, «Złota hramota».

Nota o autorze: Iwanowa Anna, studentka, katedra polonistyki Instytutu Filologii, Uniwersytet Narodowy im. Tarasa Szewczenki w Kijowie.

E-mail: ann.i.0v@ukr.net

Постановка проблеми та її актуальність: Аналіз біографії та творчості Юзефа Лободовського дозволить детальніше розглянути зв'язок різних культур. Зокрема, у статті звернено першорядну увагу на польсько-українське питання, що є актуальною темою для польсько-українських літературних досліджень.

Аналіз основних останніх досліджень та публікацій: для того щоб більш детально дослідити творчість найважливішої постаті польської літератури ХХ століття слід звернутися до праць Кравченко С., Вознюк О., Матковського І.

Метою статті є дослідження біографії Юзефа Лободовського та його зв'язків з Україною, висвітлення та опис збірки «Золота грамота» з точки зору українського питання, а також систематизація знань про життя та доробок видатного поляка

22-23 жовтня кафедрою української філології Університету імені Марії Кюрі-Склодовської

спільно з Літературним музеєм імені Юзефа Чеховича в Любліні та Люблінським відділом Спілки польських письменників організовано конференції, присвячену 100-річчю з дня народження польського письменника та публіциста. Ще тоді постать цієї видатної людини була маловідома для читача, його твори були заборонені не лише у Радянській Україні, але й у комуністичній Польщі це прізвище перебувало під суворою цензурною заборонаю, про нього майже повністю забули, за винятком дуже насиченого грона осіб. Лише після 1989 року ця постать поволі почала повертати собі належне місце в історії польської літератури [1, с. 9]. Сьогодні його твори, його тісний зв'язок з Україною розглядає чимало науковців. Йдеться про польського письменника, перекладача, публіциста й українознавця Юзефа Лободовського. Народився він 19 березня 1909 року в Пурвішках на Сувальщині, а своє раннє дитин-

ство провів у польському місті Люблін. Цікаво, що по лінії батька він мав козацьке коріння, а дитинство, проведене на Кубані, пробудило інтерес Лободовського до культури України та непереможного бажання українців боротися за свою свободу. В інтерв'ю з польською журналісткою І. Шиповською, що однією з перших почала відкривати полякам творчість Ю. Лободовського, він розповідав, що саме на Кубані вивчив українську мову [2, 27]. Сліди контактів зі звичаями козаків знайшли вияви у романі, написаному Лободовським у еміграції. У ньому містилися численні автобіографічні мотиви; зокрема варто згадати сцену, в якій старий козак пояснює малому полякові мету існування руху вільних козаків, що прагнули здобути незалежність від Росії та створити окрему козацьку державу [1, с. 12-13]. Перебування в козацькому середовищі вплинуло на те, що Юзеф Лободовський вважав себе далеким нащадком Григорія Лободи, відомого гетьмана і помічника Наливайка. [3, с.59]. Хвала ж тобі, отамане,

*і рукам твоїм тугожилим.
– Кличу здалека:
Слухай! –
Онук і наслідник твій...
Світ не стелив нам пухом,
та чолом ми йому не били,
з нас кожен у колі друзів
був Бог і вельможа свій
[8, с. 180-181]*

Багато польських науковців вважає Юзефа Лободовського наступником «української школи» в польській літературі ХХ ст. Він оспівував красу української природи та її історію у творах «Ніч на Волині», «Пісня про Україну», «Кінь отамана Лободи», «Похвала Україні», «Полісся», висловлював щирю любов і захоплення українською землею:

*Ale ty, Ukraino, me serdeczne karty,
co chciały być odezwą i uniwersałem,
a ulatują z wiatrem, jak gołębie białe,
jeszcze kiedyś w szczęśliwszych
dniach przyszłości twojej
odczytasz, jak się czyta modlitwę przed bojem,
i uznasz za swojego, czy później czy wcześniej,
poetę, co był Lachem, a sławił cię w pieśni.
(J.Łobodowski, Pochwała Ukrainy)*

*Але ти, Україно, листків цих сердечний біль,
листоків, що універсалом бути б хотіли,
а відлітають під вітром, мов голуби білокрилі,
колись, як щасливіші дні у твоїй край
завітають,
прочитаєш, як в мить перед боєм
молитву читають,
і сином признаєш своїм, як не нині –
в прийдеших днях,
поета, що ляхом був, та славив тебе в піснях.
(Ю.Лободовський «Похвала Україні») [4].*

У 1932 році Юзеф Лободовський написав першу статтю, в якій підняв питання польсько-українських відносин. Він констатував, що між польським і українським суспільством виросла «барикада непорозуміння й неприязні», закликав оцінити й узагальнити попередню польську політику проти української меншини [5, с.15]. Ще у міжвоєнний період молодий поет сміливо заявляв, що польська держава повинна вирішити українське питання так, щоб ця спільнота могла вільно розвивати свою національну культуру. Згодом, у період окупації, він болісно переживав польсько-українську боротьбу на Волині та Галичині [6, с. 35]. В кінці 30-х Юзеф Лободовський співпрацював у Луцьку із польським виданням «Wolyn», потім на деякий час був призваний до війська і служив у Рівному. Згодом він повернувся працювати у вищезгадане видання, де домінувала польсько-українська тематика. Роки перебування на Волині допомогли йому глибше пізнати українську культуру, український народ та його ментальність [7, 114].

Перед початком Другої світової війни Лободовського мобілізовано до резервного батальйону полку «Дітей Варшави». Згодом письменника інтерновано до Угорщини, але звідти йому вдалося виїхати до Парижа. Дуже скоро він став публікувати статті у польській пресі, і все частіше у його творчості можна було зауважити українські мотиви та українське питання. Тимчасом польсько-українські відносини були несприятливими. Юзеф Лободовський, усвідомлюючи, наскільки напруженими були стосунки між двома націями, вирішив повернутися на Батьківщину: „[...] хочу нелегально повернутися до Польщі. Навіщо? Використовуючи мої волинські контакти, спробую встановити контакти з українцями. Може дійти

до взаємної різанини, слід цьому заздалегідь протидіяти», – розповідав він Казимежові Вежинському. Поїздка не вдалася, але до Лободовського надійшло прохання написати дві листівки: російською, адресовану воякам Червоної Армії, та українською, адресовану цивільному населенню південно-східного пограниччя, задля того, щоб поліпшити загальні відносини та їхнє ставлення до поляків. Зокрема, варто процитувати листівку до українського народу: «...Тому, коли поляки та українці стогнуть у московській в'язниці, коли наш спільний культурний доробок став здобиччю червоних катів, ми мусимо нині примиритися й скерувати всі духовні та матеріальні сили на боротьбу проти найстрашнішого ворога – Москви. Ми твердо віримо: все те, що в минулому розсварювало польський і український народи, буде подолане в сусідському співжитті, й невдовзі настане час для тієї Божої справедливості, яка вирішить і врегулює наші справи. Тоді збудеться заповіт Тараса Шевченка, який писав: Нехай бачать сини і внуки, що батьки їх помилялись, нехай братаються знову з своїми ворогами», – і тоді ми перестанемо чинити спільні помилки, сперечаючись за сусідську межу. Хай живе братерська польсько-українська згода! Хай живе спільна боротьба проти червоних окупантів! Хай живе визволення польського та українського народів з московської в'язниці» [1, с. 31-33]. Протягом усього життя Лободовський намагався довести необхідність порозуміння між двома державами. В поемі «Похвала Україні» він висловив своє бажання:

«...хотів я дві батьківщини об'єднати
Веселкою перемир'я, хоч сам- розбитий навпіл»

Саме цей аспект відображено в творчості письменника та у його громадській діяльності. Небайдужий до долі українського народу, він описує причини його трагічної долі під час насильницької окупації України комуністичними деспотами. Два своїх прозових цикли він присвятив долі українського народу після революції 1917 року.

Українська проблематика завжди була гострою і болючою для Юзефа Лободовського. Загалом він видав два цикли повістей: перший – трилогія про дитячі спогади і перебування на Кавказі («Комиші»), другий цикл – тетралогія «Історія Юзефа Закшевського» про перебування поета у Любліні після повернення до Польщі.

Дуже багато Юзеф Лободовський зробив і для українського питання. Він, захоплений Україною, шукав контактів з українською поезією і поетами, що зустрічаємо зокрема у віршах збірки «Золота грамота» і «Похвала України». Більш детально хочеться зупинитися на збірці «Золота грамота». Ця збірка вийшла у Парижі у видавництві Літературного Інституту Єжи Гедройця. Збірку можна сприймати як поетичне звернення до сучасної людини, як заповіт, послання, лист. Сама назва є дуже символічною, адже золотими грамотами називалися звернення, які поляки писали до українських селян, щоб отримати їхню підтримку у боротьбі проти Російської імперії у часи польського повстання 1863 р. Саме ця історична подія була важливою для поляків, адже причиною цього повстання стало прагнення частини польського суспільства здобути державну незалежність та відновити Річ Посполиту. Хоч українці не і підтримували цих закликів, польський поет акцентує увагу на самому зверненні до українців і прагненні примирення двох народів. Можливо, автор намагався змінити історію, розраховуючи на позитивний відгук з боку українського народу. Письменник називає Україну матір'ю, вона стає тією землею, до якої поет повертається у спогадах, наче до втраченого раю, до своєї Аркадії [8, с.178]. Сама книга складається з тридцяти шести творів, їх доповнюють чотири твори, перекладені українською мовою — «Похвала України», «Кінь отамана Лободи» (переклад Святослава Гординського), «Ніч на Волині» (переклад Леоніда Полтави), «Епітафія полеглим коням» (переклад Яра Славутича). Книгу поділено на сім циклів, об'єднаних ідеєю порозуміння між польським і українським народами. Сам автор писав: «...для мене важливо, щоб у «Золотій грамоті» не бракувало жодної сторінки, навіть тих, що в поспіху були написані рукою більше публіциста, ніж поета». Ці вірші увібрали в себе наддніпрянські краєвиди, в них з'являються постаті з минулого і все постає в очах читача ще яскравіше під впливом повоєнної трагедії обох народів. Поет знову і знову повертається до минулого, прагне його переосмислити. Дослідниця Анна Собеска стверджує, що «на сторінках «Золотої Грамоти» виростає національна міфологія» [9, с. 63]. Події, зображені в «Золотій грамоті», охоплюють часи від заселення території України скіфами,

полянами, древлянами до сучасної авторів епохи. Книгу збагачено українською символікою, описано красу річок — Дніпра, Стиру, Горині — і сакральний зміст українських обрядів, таких як похорони чи весілля. Також у віршах з'являються роздуми над місцем людини в навколишньому світі та місцем України на пограниччі Європи та Азії.

Тема польсько-українського союзу, прикладом якого поет вважає союз Юзефа Пілсудського і Симона Петлюри у 1920 році, є наскрізною темою у багатьох його творах. Мотив примирення українського та польського народів стає для письменника основоположним. У своєрідному творчому заповіті Лободовський звертається до поляків з проханням виконати його останню волю і прийняти українця — «Іншого»:

*Wom pragnął, aby znowu w wasze dwory
wchodziły stepów pieśni. Byście złotym miodem
pili za starą hetmańską ugodę
i lacki upór, do myśli nieskorny,
ku krwi nieodkupionym wywiedli*
kurhanom [8, c.185]

Лободовський щиро вірить, що лише спільними зусиллями можна змінити історію. У

ЛІТЕРАТУРА

1. Юзеф Лободовський, Проти упирів минулого. Думки про Польщу та Україну [електронний ресурс]/ режим доступу: http://shron1.chtyvo.org.ua/Lobodovskyi_Yuzef/Proty_upyryv_mynuloho_Dumky_pro_Polschu_ta_Ukrainu.pdf

2. J. Kryszak, Poeta grozy i szczęścia Kierunki 1980, nr 51; J. Kryszak Łobodowski Józef, [w:] Literatura polska. Przewodnik encyklopedyczny, tom 1, 1980, s 613-614

3. Paweł Krzeczunowicz, ...Za wolność Ukrainą i laszą. Obraz Ukrainy w "Złotej Hramocie" Józefa Łobodowskiego, Polska akademia nauk. Oddział w Krakowie.

4. Світлана Кравченко, Юзеф Лободовський: між літературою та політикою [електронний ресурс]/ режим доступу: <http://monitor-press.com/ua/extensions/stattiua/1398-2012-12-25-09-34-57.html>

5. J. Łobodowski, Wspomnienia, Warszawa 1998, L. Zalewski, Antologia współczesnych pisarzy lubelskich, Lublin 1939

REFERENCES

1. Lobodowski J. *Against the vampires of the past* [Proty upyryv mynuloho]. Retrieved from http://shron1.chtyvo.org.ua/Lobodovskyi_Yuzef/Proty_upyryv_mynuloho_Dumky_pro_Polschu_ta_Ukrainu.pdf

творчості Лободовського має місце ще один фатум. Ці слова, заклик до поляків, написано у 30-х рр.: «якщо поляки (не уряд, а цілий народ!) не зрозуміють тієї простої правди, що доля України і Польщі історія сплела так, що не можна розірвати (геніальні слова Шевченка: Польща впала і вас придавила можна би було із успіхом повернути... програємо черговий раз наш шанс на сході Європи, як вже раз ми програли)» [9, с.65].

Протягом півстоліття Лободовський перекладав з української мови, тож Чеслав Мілош заслужено називав його почесним титулом «найкращого перекладача». У своїй праці він нагадує Словацького, що зображував драматичні сцени уманських подій, Коліївщини, насичуючи їх важкими та нестерпними періодами в житті народу — паціфікації, голоду та фізичного винищення. Лободовський знаменитий і своїми перекладами творів Тараса Шевченка, Євгена Маланюка, Святослава Гординського, що їх надруковано на шпальтах «Волині», «Польської думки», «Ранкового кур'єра».

Юзеф Лободовський у своїх працях висвітлював важливі та актуальні питання. Він допомагав пробудити національну свідомість — не лише поляків, але й українців.

6. Сірик Л. Українська тематика в творчості Юзефа Лободовського «Warszawskie Zeszyty Ukrainoznawcze» 1988, nr 6-7, s 321-329, D. Sapa, Między polską wyspą a ukraińskim morzem. Kresy południowo-wschodnio w polskiej prozie 1918-1988, Krakow 1998, s. 177, 187-189.

7. Світлана Кравченко, Волинь у польсько-українському дискурсі Юзефа Лободовського, [електронний ресурс]/ режим доступу http://esnui.eenu.edu.ua/bitstream/123456789/9289/1/Kravchenko_S.PDF

8. Ольга Вознюк, Імагологічна візія України Юзефа Лободовського [електронний ресурс]/ режим доступу <http://www.inst-ukr.lviv.ua/files/paradygma/176-188-vo.pdf>

9. Матковський І. Й, ПРИЧОРНОМОРСЬКА ПОНТИДА У ТВОРЧОСТІ Й ОЦІНКАХ ПОЛЬСЬКОГО ПОЕТА І ПУБЛІЦИСТА ЮЗЕФА ЛОБОДОВСЬКОГО [електронний ресурс]/ режим доступу: <http://lib.chdu.edu.ua/pdf/naukpraci/philology/2010/141-128-13.pdf>

org.ua/Lobodovskyi_Yuzef/Proty_upyryv_mynuloho_Dumky_pro_Polschu_ta_Ukrainu.pdf

2. Kryshak J. *Poet of the thunder and happiness* [Poeta grozy i szczęścia] Kierunki 1980, nr 51; J. Kryszak Łobodowski Józef, [w:] Polish literature [Literatura polska]. Guide for the encyclopedia [Przewodnik encyklopedyczny], tom 1, 1980, s 613-614

3. Kzhechunovich P. *...For ukrainian and polish freedom. Image of Ukraine in „Zlota hramota” by Jozef Lobodowski* [Za wolność Ukrainą i laszą]. Obraz Ukrainy w “Złotej Hramocie” Józefa Łobodowskiego], Polish Academy of Science [Polska akademia nauk]. Department in Krakow [Odział w Krakowie].

4. Kravchenko S. *Josef Lobodowski: between literature and politics* [Juzef Lobodovskiyi: mizh literaturoiu ta polotykoiu]. Retrieved from <http://monitor-press.com/ua/extensions/statti-ua/1398-2012-12-25-09-34-57.html>

5. Lobodowski J. *Recollections* [Wspomnienia], Warszawa 1998, Zalewski L. *Anthology of modern Lublin writers* [Antologia współczesnych pisarzy lubelskich], Lublin 1939

6. Siryk L. *Ukrainian theme in the works of Jusef Lobodowski* [Ukrainska tematyka v tvorchosti Jozefa

Lobodovskoho] “Warsaw notebook of Ukrainian studies” [«Warszawskie Zeszyty Ukrainoznawcze»] 1988, nr 6-7, s 321-329, Sapa D. *Between polish island and ukrainian sea* [Między polską wyspą a ukraińskim morzem]. South-eastern borders in polish prose of 1918-1988 [Kresy południowo- wshodnio w polskiej prozie 1918-1988], Krakow 1998, s. 177, 187-189.

7. Kravchenko S. *Volhynia in polish-ukrainian discourse of Josef Lobodowski* [Volyn u polsko-ukrainskomu dyskursi Juzefa Lobodovskoho]. Retrieved from http://esnuir.eenu.edu.ua/bitstream/123456789/9289/1/Kravchenko_S.PDF

8. Voznuk O. *Imagologic vision of Ukraine by Josef Lobodowski* [Imaholohichna vizia Ukrainy Juzefa Lobodovskoho]. Retrieved from <http://www.inst-ukr.lviv.ua/files/paradygma/176-188-vo.pdf>

9. Matkovskiyi I. J. *Black-sea Pontida in works and estimations of polish poet and publicist Josef Lobodowski* [Prychornomorska Pontyda u tvorchosti j otsinkakh polskoho poeta i publitsysta Juzefa Lobodovskoho]. Retrieved from <http://lib.chdu.edu.ua/pdf/naukpraci/philology/2010/141-128-13.pdf>